

เท่าทันความดี

ผู้เขียน: พระไพศาล วิสาโล
จาก <http://www.thaihof.org/mental/virtue.html>

ใครๆ ก็อยากเป็นคนโอบอ้อมอารี มีจิตใจมั่นคงหนักแน่นสุภาพอ่อนน้อม เสียสละเพื่อผู้อื่น ไม่ต้องอธิบายก็รู้ว่า ลักษณะเหล่านี้เป็นคุณสมบัติของคนดี เป็นคุณธรรมที่ควรมีประจำจิต แต่คุณธรรมและความดีนั้น ถ้าเราไม่รู้เท่าทัน ก็อาจโดนขบกัดได้ง่ายๆ

ถ้ายังสงสัย ลองฟังนิทานสองเรื่องนี้ดู

อาจารย์ผู้หนึ่งเป็นที่เลื่องลือว่าสำเร็จธรรมขั้นสูงจนอดใจไม่หวั่นไหวกับอะไรต่างๆ คราวหนึ่งเกิดแผ่นดินไหวขึ้นมา ลูกศิษย์ทั่วทั้งสำนักแตกตื่น แต่ท่านกลับสงบนิ่ง ยังความประหลาดใจแก่ลูกศิษย์เป็นอันมาก หลายวันต่อมา เมื่อสานุศิษย์ถามอาจารย์ว่า จิตใจที่มั่นคงหนักแน่นหมายถึงอะไร อาจารย์ก็อ้างท่านเป็นตัวอย่างด้วยความภาคภูมิใจว่า

"ท่านเห็นหรือไม่ว่า ขณะที่ทุกคนกำลังวิ่งแตกตื่นยามเกิดแผ่นดินไหว เรากลับนั่งเฉยและจิบน้ำชาอย่างสงบ พวกท่านเห็นมือของเราสั่นขณะถือแก้วหรือไม่?"

"ไม่ครับ" ศิษย์ผู้หนึ่งตอบ และกล่าวต่อไปว่า

"แต่อาจารย์ไม่ได้ดื่มชาขณะที่สั่น อาจารย์ดื่มชิวต่างหาก"

เรื่องที่สองก็เกี่ยวกับอาจารย์อีกเหมือนกัน แต่เป็นคนละสำนัก คราวหนึ่ง ทำได้ออกธุดงค์กับลูกศิษย์ เมื่อถึงกลางป่าก็เจอช้างตกมันวิ่งเข้าหา ทั้งอาจารย์ทั้งศิษย์วิ่งหนีคนละทิศละทาง หลายปีต่อมา ขณะที่อาจารย์ป่วยหนักนอนแอบอยู่ ไม่รู้ว่าจะอยู่ไปได้นานอีกเท่าใด ลูกศิษย์ตั้งใจรวบรวมความกล้า ถามปัญหาที่ติดค้างในใจมานานว่า

"อาจารย์ตกใจด้วยหรือเมื่อเจอช้างป่า?"

"ไม่หรอก" อาจารย์ตอบ

"ถ้าเช่นนั้นทำไมอาจารย์ถึงวิ่งหนีพร้อมกับเรล่ะครับ?"

"เราคิดว่า การหนีช้างป่านั้นดีกว่าการอยู่กับความล้าพองใจเป็นไหนๆ"

อาจารย์ตอบ

การไม่หวั่นไหวต่อภัยอันตรายนั้นเป็นเรื่องดี แต่ถ้าเลือกได้ระหว่างอาจารย์สองคนนี้ ท่านอยากเป็นคนไหน? ใครที่เข้าถึงคุณธรรมมากกว่ากัน?

คุณธรรมและความดั่งมั่นแห่งจิตนั้นย่อมนำความสุขมาให้แต่ขณะเดียวกัน ความล้าพองใจว่าตนนั้นเลิศประเสริฐกว่าผู้อื่น ก็มักหาโอกาส

เล็ดลอดตามมาด้วย ถ้าไม่ระวังมันก็เข้ามาครองใจได้ง่ายๆ ความดี
ความสามารถในทางจิตใจนั้น มักเป็นหลุมพรางให้เราหลงติดกับดักของ
กิเลสอีกชนิดหนึ่ง ที่จะเย็ดและแนบเนียนยิ่งกว่าความโลภและความโกรธ
นั่นคือความถือตัวหลงตัว ซึ่งพระเรียกว่า มานะ ไม่มีมานะอะไรที่จะน่ากลัว
และน่ารำคาญมากกว่า **ความสำคัญนว่าเป็นคนดี มีคุณธรรม**

เมื่อใดที่เรา**สำคัญว่าตนเป็นคนดี คนอื่นก็ดูด้อยกว่าเราไปหมด**
(ยกเว้นคนที่ทำได้ดีกว่าเรา) ถ้าไม่หมั่นเปื้อนคนอื่น ก็มักจะเป็น**อาการ**
สงสาร อยากจะสอนอยากจะทำดีอยู่รำไป ขณะเดียวกันจะโดยรู้ตัว
หรือไม่ก็ตาม ก็มักจะหาโอกาสแสดงตนให้ผู้อื่นเห็นความดีความสามารถ
ของเราอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ครั้นผู้คนยอมรับนับถือความดีของเรา เรา
ก็มี**ภาพพจน์ที่จะต้องรักษา** แต่ขึ้นชื่อว่าภาพพจน์แล้ว ก็ล้วนเป็น**ภาระที่**
ต้องแบกต้องหามทั้งนั้น เราทนไม่ได้หากคนอื่นจะเห็นความอ่อนแอหรือ
ความเห็นแก่ตัวของเรา ดังนั้นจึงต้องปกป้องตนเองอยู่เสมอ บ่อยครั้งต้อง
ทุ้มเสียงเป็นพรรคเป็นพวกว่า ฉันไม่ได้โกรธ ไม่ได้พูดโกหก ไม่ได้เห็นแก่ตัว
 ฯลฯ ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องธรรมดาไม่ใช่หรือ หากคนเราจะโกรธ จะพลั้งเผลอ หรือ
มีความเห็นแก่ตัวอยู่บ้างตราบใดที่ยังเป็นปุถุชนอยู่

เมื่อภาพพจน์ว่าเป็นคนดีแล้ว เราก็มี**ภาระที่จะต้องทำตัวให้เป็นคน**
น่ารัก ยิ้มแย้มแจ่มใส ยิ่งเป็นที่นับถือรักใคร่ของคนทั่วไปมากเท่าไรก็ยิ่ง
เปลืองเปลือง จนทำตัวให้เกินเลยไปจากที่ตัวเองเป็นมากเท่านั้น นานเข้าก็
หลงเชื่อว่าตนเป็นอย่างที่คุณอื่นนึกว่าเป็นจริงๆ เราจึงมิได้เป็น "พระเอก"
หรือ "นางเอก" ในสายตาของคนรอบข้างเท่านั้น หากยังเป็นพระเอก
นางเอกในความรู้สึกของตนเองอีกด้วย

แต่พระเอกนางเอกนั้นมีอยู่แต่ในหนัง **ในชีวิตจริงของทุกคน ก็มี**
ความเข้มแข็ง ความอ่อนแอ ความดี ความไม่ดี คละเคล้ากันไป ถ้า
หลงว่าตนเองเป็นพระเอกนางเอกเสียแล้ว เราไม่เพียงแต่จะหลอกตนเอง
เท่านั้น หากยังหลอกผู้อื่น ตอนแรกก็**ปกป้องตนเองด้วยการปกปิด**
จุดอ่อนจุดเสีย แต่ตอนหลังก็ถึงกับ**บิดพลิ้วความจริง** จนกลายเป็นคน
ฉ้อฉลโดยไม่รู้ตัว

คุณธรรมความดีนั้น หากเราไม่เท่าทัน **เกิดไปหลงติดเข้า ก็อาจ**
พาชีวิตหลงทิศหลงทางจนถึงขั้นทำอะไรเลวร้ายยิ่งกว่าการพูดปดเพื่อรักษา
ภาพพจน์เสียอีก คนที่คิดว่าตนเป็นคนเมตตา ระวังภัยการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ถ้า
ไม่ระวังตัว ก็อาจกลายเป็นฆาตกรเสียเองเพราะจงเกลียดจงชังคนที่ไม่มี
เมตตาเหมือนอย่างตน ดังนั้นก่อด้านการทำแท้งหลายคนในอเมริกา ซึ่งอ้าง
ตัวว่าเป็นผู้เชิดชูชีวิต (pro-life) แต่แล้วก็กลับลงมือสังหารหมอที่เปิดคลินิก
ทำแท้ง เพราะทน "ความไร้ศีลธรรม" ของคนเช่นนั้นไม่ได้

มีนักปฏิบัติธรรมผู้หนึ่ง ซึ่งเคร่งครัดในการรักษาศีล แม้แต่ยุ่งเธอก็ไม่
ตอบ จนเพื่อนๆเรียกเธอว่าแม่พระ แต่เมื่อพบว่าลูกสาวเกิดท้อง ท้องๆ ที่ยังไม่
ทันแต่งงาน เธอก็นึกถึงการทำแท้งขึ้นมาทันทีเพราะกลัวเสียชื่อเสียงของ
ตนและวงศ์ตระกูล ภาพพจน์จากความคิดที่บำเพ็ญบอยครั้งก็ทำให้
คนเราต้องทำสิ่งตรงข้ามกับความดีนั้น เพื่อรักษาภาพพจน์ดังกล่าว
ต่อไป

ที่พูดมาทั้งหมดนี้ มิใช่ให้เราปฏิเสธความดี ไม่มีอะไรอีกแล้วที่ควรค่า
แก่การบำเพ็ญเท่ากับคุณงามความดี สิ่งสำคัญอยู่ตรงที่ว่า เราพึงทำความ
ดี ยิ่งกว่าที่ทำตนเป็นคนดี ความดีนั้นมีไว้สำหรับกระทำ มิใช่มีไว้เพื่อ
ไว้ เปรียบเทียบตนกับผู้อื่น หรือเพื่อแบกหามล้ามโซ่ตนเอง ความดีนั้น
เอื้อให้เกิดสุข และความสุกซาก็ช่วยให้เรามั่นใจในการทำ ความดี
ยิ่งๆขึ้นไป แต่เมื่อใดที่ยึดติดกับความดี เพราะหลงใหลในเกียรติยศ
ชื่อเสียง และความนับหน้าถือตาของผู้อื่นแล้ว ความดีนั้นเองจะทิ่มแทงขบ
กัดและอาจถึงขั้นทำลายเราในที่สุด คนเป็นอันมากทุกข์ใจเพราะดีได้ไม่ถึง
ขนาด พ่อแม่กินไม่ได้นอนไม่หลับเพราะลูกดีไม่ได้ตั้งใจ ทั้งทุกหนแห่งมีแต่
คนท้อแท้ผิดหวังเพราะไม่มีใครเห็นความดีของตน มิใช่ความน้อยเนื้อต่ำ
ใจในความดีที่ถูกเมินเฉยดอกหรือที่ผลักใส่ให้คนแล้วคนเล่าฆ่าตัวตาย

อันตรายของความดีนั้นอยู่ตรงที่ทำให้เราหลงตนล้าพองใจได้ง่าย
ดังนั้นการมีสติเท่าทันในการทำ ความดีด้วยใจบริสุทธิ์ แต่ก็ยังต้องระวังผล
จากการทำความดีนั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นผลโดยตรงหรือผลพลอยได้
โดยเฉพาะความสำเร็จ ภาพพจน์ชื่อเสียง และการยอมรับนับถือจาก
คนรอบข้าง หากเพเลิดเพเลินยินดีในสิ่งนั้นเมื่อไร เราก็ไม่ต่างจากปลา
ที่หลงสุบเหยื่อ

บอยครั้งไม่มีอะไรดีกว่าการกำราบหรือทรมานอัตตาตนเอง ยิ่ง
ติดในภาพพจน์ตนเองมากเท่าไรก็ยิ่งสมควรทำอะไรเขยๆเป็นๆเสียบ้าง จะ
ได้ตัดสินใจขบขวางมาดวาง "ฟอร์ม" ให้เข็ดหลาบ การทำตัวเป็นคนขลาด
กลัวข้างป่าให้ใครต่อใครเห็น บางทีก็ฝึกตนฝนจิตได้ดีกว่าการทำตัวเป็นคน
สงบไม่หวั่นต่อแผ่นดินไหว ถ้าหลงใหลในตนเองมากเกินไปแล้ว ก็หัดหัวเราะ
เยาะตนเองบ้างเวลาพลั้งเผลอปล่อยไก่อต้อนหน้าธารกำนัลจะได้ไม่ถือว่าเป็น
เรื่องเสียศักดิ์ศรี แต่กลับเป็นเรื่องน่าหัวไปเสีย ถ้าทำเช่นนี้ได้ ชีวิตจะไม่
เครียด เพราะมีมุขมีเกเรให้แอบหัวเราะคนเดียวได้เรื่อยไป และเมื่อถึงเวลา
เป็นงานเป็นการ ใจเราจะเปิดกว้างมากขึ้นต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ คนเราถ้า
ไม่คิดเป็นพระเอกนางเอกอยู่รำไป ก็พร้อมจะยอมรับข้อผิดพลาด และ
มองหาจุดอ่อนของตน แทนที่จะเอาแต่โทษคนอื่น หรือคอยจับผิด
เพื่อนร่วมงานอยู่ท่าเดียว

ในนิยายกำลังภายในหลายเรื่อง พรรคเทพมักเป็นตัวร้าย ขณะที่
พรรคมารกลับกลายเป็นผู้ทรงคุณธรรม ในชีวิตจริง ก็มักเป็นเช่นนั้น ทั้งนี้

เพราะความเป็นเทพชวนให้เกิดความล้าพองและฉ้อฉลได้ง่ายด้วย ถือว่า
ถ้าเจตนาดีแล้ว จะใช้วิธีเลวร้ายอย่างไรก็ได้ทั้งนั้น ถึงอย่างไรก็ไม่มีใครยอม
เชื่อดอกกว่าเราจะทำตัวเลวร้ายอย่างนั้นได้

ถ้าเลิกความเป็นเทพเสียได้ แต่ไม่ต้องถึงกลับไปเป็นมารดอก
เพียงแต่คืนสู่ความเป็นคนธรรมดาสามัญ รู้เท่าทันตนเองเท่านั้น ชีวิต
ก็น่าอภิรมย์และเป็นสุขอย่างยิ่ง